

ANDMEKAITSE INSPEKTSIOON

Lp Tiina Trump
Antsla Vallavalitsus
tiina@antsla.ee

Teie 15.12.2025

Meie 16.01.2026 nr 2.3-8/26/4082-3

Vastus selgitustaotlusele

Andmekaitse Inspektsioon (AKI) sai Teie pöördumise seoses eriliiki isikuandmete töötlemisega. Inspektsioon mõistab Teie pöördumist nii, et soovite AKI seisukohta nõusoleku alusel eestkostetava terviseandmete avalikustamiseks õiguskaitseasutusele kriminaalasja kohtueelses menetluses kasutamiseks, kusjuures on küsitud nõusolek sõnastatud väga üldiselt, et võimaldada erinevatel tervishoiuteenuste osutajatel ja asutustel menetlusosalise terviseandmeid kriminaalmenetluse läbiviijale väljastada.

Isikuandmete kaitse üldmääruse (IKÜM) kohaselt on isiku terviseandmed igasugused füüsilise isiku tervises seisundit, sh ka tervishoiuteenuse osutamist käsitlevad andmed ning neid peetakse eriti tundlikeks andmeteks, mis väärivad erilist kaitset¹. Tervishoiuteenuse osutajale kehtib saladuse hoidmise kohustus, mis ei luba terviseandmeid avaldada, kui seaduses või kokkuleppel patsiendiga ei ole ette nähtud teisiti. Seega saab terviseandmete avaldamise aluseks olla kas inimese nõusolek või seadus.

IKÜM seab terviseandmete, kui eriliiki isikuandmete, töötlemise nõusolekule selged kriteeriumid. Nõusolek on kehtiv juhul, kui see on vabatahtlik, konkreetne, teadlik, ühemõtteline ja selgesõnaline tahteavaldus² (vt nõusoleku kohta täpsemalt [Euroopa Andmekaitseinspektsiooni suunistest 05/2020 määruse \(EL\) 2016/679 kohase nõusoleku kohta](#)). IKÜM art 7 lg 1 näeb ette, et kui isikuandmete töötlemine põhineb nõusolekul, peab vastutaval töötlejal ehk antud juhul andmete avalikustajal olema võimalik tõendada, et andmesubjekt on nõustunud oma terviseandmete avaldamisega, st just isikuandmete väljastaja kohustuseks on veenduda, et nõusolek vastab IKÜM-s sätestatud nõuetele. Riigikohus on lahendi nr [1-20-5071](#) p-s 24 öelnud, et nõusolek oma terviseandmete avaldamiseks kuulub patsiendi autonoomia hulka, kuid rõhutanud samas, et tervishoiuteenuse osutaja kohustuseks on selgitada patsiendile arusaadaval ja lihtsal kujul andmete avaldamise ulatust (st millised konkreetset terviseandmed), eesmärgi (kellele ja milleks andmed avaldatakse) ning tagajärgi, tagades nii, et nõusolek on antud kõiki asjaolusid arvestades (teavitatud nõusolek).

Juhul, kui tervishoiuteenuse osutajale esitatakse patsiendi nõusolek kolmanda isiku poolt, puudub tervishoiuteenuse osutajal võimalus kontrollida (ning vajaduse korral ka tõendada), et isik on andnud eeltoodud nõuetele vastava nõusoleku.

Lisaks peab nõusoleku puhul tervishoiuteenuse ostuja veenduma selles, et andmed, mille avaldamist soovitakse on asjakohased ja piirduvad minimaalselt vajalikuga konkreetse eesmärgi täitmiseks. Tervishoiuteenuse osutaja ei ole kriminaalmenetluse osaline, mistõttu puudub tal

¹ IKÜM art 4 p 15, pp 35 ja 51

² IKÜM art 4 p 15 ja pp 32

võimalus ja ka pädevus hinnata, millised andmed on kriminaalmenetluse aspektist vajalikud. Seega puudub tal sisuliselt võimalus andmete väljastamisel veenduda, et küsitud andmed on konkreetse eesmärgi täitmiseks vajalikud. Küll aga peab tervishoiuteenuse osutaja lähtuvalt minimaalsuse ja eesmärgipärasuse põhimõttest väljastama ainult need andmed, mis on nõusolekuga hõlmatud, seejuures veendudes selles, et patsient on teavitatud sellest, millised konkreetset andmed edastatakse (nt kui edastatakse haiguslugu, siis peaks patsiendile tutvustama haigusloos sisalduvaid andmeid, et ta suudaks hinnata konkreetsete andmete avaldamisega seotud riske) ning mõistab terviseandmete avaldamise tagajärgi.

AKI hinnangul ei saa siiski välistada, et see protsess algab õiguskaitseasutuse poolt edastatud nõusolekust, kuid eeldusel, et nõusolek vastab IKÜM-s sätestatud nõuetele. Andmete avalikustamisel kriminaalmenetluses kasutamiseks on põhjust kahelda eelkõige nõusoleku vabatahtlikkuse ja teadlikkuse nõuetele vastavuses. AKI ei saa andmete väljastajale ette öelda, kuidas ta peab veendumas selles, et nõusolek on ka tegelikkuses antud teadlikult ja vabatahtlikult, küll aga peab nõusolekule tuginemise korral isikuandmete väljastaja olema suuteline tõendama nõusoleku kehtivust.

Nõusoleku alusel isikuandmete töötlemise puhul tuleb arvesse võtta, et nõusolek on igal ajal tagasivõetav, mis kohustab andmetöötlust lõpetama. Tagasivõtmine ei mõjuta küll enne seda õiguspäraselt toimunud töötlemist, kuid võib kriminaalmenetluse eesmärki arvestades kaasa tuua kahjulikke tagajärgi nii andmesubjektile, kui menetlejale (nt kui avaldatud andmed ei ole piisavad korrektse järelduse tegemiseks).

Isikuandmete töötlemise üheks oluliseks põhimõtteks on IKÜM art 5 lg 1 punktist b) tuleneva eesmärgipärasuse põhimõte, mille kohaselt isikuandmeid kogutakse täpselt ja selgelt kindlaksmääratud ning õiguspärasel eesmärgidel ning neid ei töödelda hiljem viisil, mis on nende eesmärkidega vastuolus. Algsest erineval eesmärgil toimuv andmetöötlus saab üldjuhul toimuda nõusoleku või seaduse alusel. Antud olukorras ei ole AKI hinnangul nõusoleku andmine ega ka terviseandmete avalikustamine iseenesest eesmärk, vaid eesmärk on andmete kasutamine kriminaalmenetluses, mida tuleb seega arvesse võtta.

Kriminaalmenetluse läbiviimisel kehtib õiguskaitseasutusele isikuandmete töötlemise alusena mitte IKÜM, vaid isikuandmete kaitse seadus (IKS). IKS 4. peatükk (§§ 12–50) sisaldab erisätteid, mis reguleerivad isikuandmete töötlemist õiguskaitseasutuse poolt süüteo tõkestamisel, avastamisel ja menetlemisel ning karistuse täideviimisel. Need sätted tulenevad [õiguskaitseasutuste direktiivi](#)³ ülevõtmisest ja regulatsioon kehtib asutustele, kellel on vastav pädevus, sh õiguskaitseasutusele kriminaalmenetluse läbiviimisel. IKS sätete aluseks oleva õiguskaitseasutuste direktiivi põhjenduse 37 kohaselt ei peaks direktiivi kohaldamisalas eriliiki andmete töötlemine tuginema andmesubjekti nõusolekule ning IKS § 15 kehtestab üldreegli, et õiguskaitseasutus töötleb isikuandmeid seaduse alusel.

Arvestades õiguskaitseasutuste andmetöötluste eripära näeb direktiivi artiklist 10 üle võetud IKS § 20 ette, et eriliiki isikuandmete töötlemine on lubatud ainult juhul, kui esineb üks järgmistest alustest:

- 1) töötlemise lubatavus on sätestatud õigusaktis;
- 2) töötlemine on vajalik andmesubjekti või teise füüsilise isiku eluliste huvide kaitseks või
- 3) töödeldakse isikuandmeid, mille andmesubjekt on ise ilmselgelt avalikustanud.

Seaduse seletuskirja kohaselt võimaldab selline lähenemine õiguskaitseasutustel täita ülesandeid, mis sageli võivad hõlmata eriliiki isikuandmete töötlemist, näiteks seksuaalkuritegude menetlemine, kinnipeetava tervise seisundi hindamine ja kontroll, DNA- ja sõrmejäljeandmete

³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2016/680, 27. aprill 2016, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset seoses pädevates asutustes isikuandmete töötlemisega süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise või kriminaalkaristuste täitmisele pööramise eesmärgil ning selliste andmete vaba liikumist ning millega tunnustatakse kehtetuks nõukogu raamotsus 2008/977/JSK, 27. aprill 2016.

kasutamine menetluses jt.⁴

AKI hinnangul on vägagi küsitav, kas õiguskaitseasutusele isiku antud üldise nõusoleku alusel oma terviseandmete avalikustamiseks kriminaalmenetluses kasutamiseks saaks asutus tugineda IKS § 20 punktile 3, st asutus töötleb isikuandmeid, mille andmesubjekt on ise ilmselgelt avalikustanud. Kui isik on õiguskaitseasutuse ettepanekul andnud üldise nõusoleku erinevatele tervishoiuteenuse osutajatele oma terviseandmete avalikustamiseks kriminaalmenetluses kasutamiseks, siis ei saa eeldust, et andmesubjekt on andmed *ise ilmselgelt avalikustanud*, täidetuks lugeda. Sättes toodud eeldusi tuleb mõista nii, et andmete avalikustamine on isiku enda initsiatiiv ja ta on need ka ise avalikuks teinud, näiteks küsinud arstilt andmed ja edastanud õiguskaitseasutusele. Kui andmed on avalikustanud õiguskaitseasutusele antud üldise nõusoleku alusel tervishoiuteenuse osutaja, siis ei saa avalikustamist lugeda isiku enda algatuseks ja ilmselgeks tahteks.

AKI leiab, et kriminaalmenetluse eripära arvestades, kus riive isiku õigustele ja vabadustele võib olla vägagi intensiivne, on nõusoleku alusel kriminaalmenetluse eesmärgil isikuandmete töötlemine problemaatiline.

Tuleb küll eristada erinevaid olukordi ja õiguslikke aluseid, IKÜM art 9 lg 2 punkti a) kohane isiku nõusolek on andmetöötlemise aluseks ainult tervishoiuteenuse osutajale terviseandmete väljastamiseks, kuid tuleb siiski arvesse võtta ka andmetöötlemise eesmärki, st et andmete avaldamise eesmärk on nende kasutamine kriminaalmenetluses.

Kriminaalmenetluse eesmärgil isikuandmete töötlemine võib kaasa tuua andmesubjekti õiguste piirangud. Näiteks võib piirata inimese õigusi oma andmete töötlemise kohta teabe saamiseks, oma andmetega tutvumiseks, parandamise ja kustutamise nõudmiseks jms (IKS §§ 23-25). Tekiks vastuoluline olukord, kus isik on ühelt poolt andnud loa oma andmeid avaldada, kuid teisalt võib andmetöötlemise piirata tema õigusi, nt õigust saada teavet milliseid tema andmeid töödeldakse, kellele edastatakse jne. Seetõttu peaks õiguskaitseasutus isiku terviseandmete töötlemisel tuginema ennekõike seadusele ning vajadusel ja vastava õiguse olemasolul küsima tervishoiuteenuse osutajalt põhjendatud juhul ja vajalikus ulatuses andmeid kriminaalmenetluse seadustikus ja eriseadustes sätestatud alustel.

Riigikohus on selgitanud eelpool viidatud lahendi 1-20-5071 p-des 25-28, et seadusest tulenev alus terviseandmete väljastamiseks võib olla kahetine – kas andmete avaldamist *lubav* või selleks *kohustav*.

Kohustus patsiendisaladuse avaldamiseks võib tuleneda mõnest valdkondlikust õigusaktist. Sellisel juhul on seadusandja otsustanud, et avalik huvi on olulisem patsiendi huvist hoida tervishoiuteenuse osutamise käigus avaldatud andmed saladuses, nt abivajavast lapsest teavitamise kohustus.

Samas *lubav* alus saladuse hoidmise kohustusest kõrvalekaldumiseks saab olla muu hulgas vastamisel uurimisasutuse nõudele seoses neile seadusega pandud ülesannete täitmisega. Näiteks psühhiaatrilise abi seaduse (PsAS) § 5 lg 2 sätestab, et psühhiaatrilist ravi ja diagnoosi puudutav teave on isiku eraelu saladus ja selle edastamine väljapoole raviprotsessi on lubatud ainult isiku enda või tema seadusliku esindaja kirjalikul nõusolekul, samuti uurimisasutuse, politsei, prokuratuuri, kriminaalhooldusosakonna või kohtu seadusest tuleneva nõude alusel. PsAS § 5 lõikes 3 sätestatud arsti konfidentsiaalsuskohustuse eesmärki silmas pidades tuleb PsAS § 5 lõiget 2 tõlgendada nii, et see lubab asutusele viimase nõudmisel esitada üksnes info selle fakti kohta, kas isik on ravi saanud ning seoses millise diagnoosiga. Norm ei anna aga alust VÕS §-s 768 sätestatud saladuse hoidmise kohustusest kõrvalekaldumiseks laiemalt, s.o avaldada andmeid ravi täpsema sisu, diagnoosi nüansside ning ravi käigus teatavaks saanud muude asjaolude kohta, rääkimata kogu haigusloo avaldamisest. Kohtu hinnangul ei loo ükski seadus iseseisvat õiguslikku alust nõuda kutsesaladust hoidvalt tervishoiutöötajalt patsiendi andmeid laiemas ulatuses ega anna

⁴ Seletuskiri isikuandmete kaitse seaduse eelnõu juurde (679 SE), lk 27.

ka arstile õigust kutsesaladust laiemalt avaldada, kui seda võimaldavad VÕS § 768 ja seda täpsustavad sätted (nt PsAS § 5).

Kokkuvõttes on AKI seisukohal, et kriminaalmenetluses tuleks isiku terviseandmeid töödelda eelkõige seaduse alusel. Inimese nõusoleku andmine oma terviseandmete avaldamiseks õiguskaitseasutusele kriminaalmenetluse läbiviimiseks ei ole välistatud, kuivõrd see kuulub isiku enda või tema seadusliku esindaja otsustuspädevusse. Seda aga ainult juhul, kui on tagatud nõusoleku kehtivus. See tähendab, et igal üksikjuhul peab olema selgelt määratletud ning inimesele selgitatud, millistele adreessaatidele ning millises ulatuses tema andmeid avaldada soovitakse ning milliste riskidega, muu hulgas õiguste piiramisega, tuleb arvestada, st nõusolek peab olema selgesõnaline, vabatahtlik, konkreetne, teadlik ning üheselt mõistetav. Üldiselt peaks aga kriminaalmenetluses isikuandmete töötlemine toimuma seaduse alusel seadusandja poolt määratud piirides ning terviseandmete avaldamine nõusoleku alusel peaks jääma erandlikuks võimaluseks.

Loodame, et selgitused on abiks.

Lugupidamisega

Anu Suviste
jurist
peadirektori volitusel